EUROPSKA
KOMISIJA

Bruxelles, 28.1.2021.
COM(2021) 29 final

IZVJEŠĆE KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU, EUROPSKOJ SREDIŠNJOJ BANCI I EUROPSKOM ODBORU ZA SISTEMSKE RIZIKE

o kretanjima na tržištu EU-a u području usluga zakonske revizije za subjekte od javnog interesa u skladu s člankom 27. Uredbe (EU) 537/2014

IZVJEŠĆE KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU, EUROPSKOJ SREDIŠNJOJ BANCI I EUROPSKOM ODBORU ZA SISTEMSKE RIZIKE

o kretanjima na tržištu EU-a u području usluga zakonske revizije za subjekte od javnog interesa u skladu s člankom 27. Uredbe (EU) 537/2014

1. UVOD

Cilj zakonodavstva o reviziji donesenog nakon financijske krize bio je poboljšati zakonske revizije u EU-u jačanjem neovisnosti revizora i njihova profesionalnog skepticizma u odnosu na upravu poduzeća koje je predmet revizije. U skladu s člankom 27. Uredbe (EU) br. 537/2014[1] („Uredba") u ovom se izvješću ocjenjuju kretanja na tržištu EU-a u području pružanja usluga zakonske revizije subjektima od javnog interesa u EU-u u razdoblju od 2015. do 2018., pri čemu se poseban naglasak stavlja na sljedeće aspekte:

- tržišna koncentracija,
- rizici koji proizlaze iz manjkavosti u kvaliteti revizije, i
- rad revizorskih odbora.

Ako nije drukčije navedeno, izvješća nacionalnih tijela nadležnih za nadzor revizije („nacionalna tijela za nadzor revizije") glavni su izvor podataka. Podaci se uglavnom odnose na 2017. i 2018., a prikupljeni su u 2019. na temelju odabranih tržišnih pokazatelja. Stoga uključuju i podatke Ujedinjene Kraljevine. Komisija je sastavila izvješće u suradnji s Odborom europskih tijela za nadzor revizije (CEAOB).

Ovo je prvo takvo izvješće od reforme zakonodavstva EU-a o reviziji (vidjeti prethodno). Općenito, podaci su bili točniji nego 2017. Međutim, konsolidacija podataka na razini EU-a i dalje je izazov zbog nedostatka nacionalnih podataka o prometu i prihodima, različitih izvještajnih razdoblja i razlika u provedbi zakonodavstva EU-a o reviziji. Osim toga, usporedivost pokazatelja osiguranja kvalitete i dalje je problem jer nacionalna tijela za nadzor revizije upotrebljavaju različite metodologije.

2. KRETANJA NA TRŽIŠTU EU-A U PODRUČJU ZAKONSKIH REVIZIJA SUBJEKATA OD JAVNOG INTERESA

2.1. Pregled tržišta

Uredbom se utvrđuju posebni zahtjevi za zakonske revizije subjekata od javnog interesa kako su definirani u Direktivi o reviziji[2], kao što su trgovačka društva uvrštena na burzu, banke, osiguravajuća društva i „nacionalni subjekti od javnog interesa" koje su odredile

[1] Uredba (EU) br. 537/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014. o posebnim zahtjevima u vezi zakonske revizije subjekata od javnog interesa i stavljanju izvan snage Odluke Komisije 2005/909/EZ (SL L 158, 27.5.2014., str. 77.).

[2] Članak 2. točka 13. Direktive 2006/43/EZ.

države članice (npr. poduzeća koja su zbog prirode poslovanja, veličine ili broja zaposlenika od velikog javnog značaja).

U ovom se odjeljku opisuje tržište zakonske revizije subjekata od javnog interesa dvije godine nakon reforme zakonodavstva o reviziji.

Manje ovlaštenih revizora i revizorskih društava u EU-u – manje mogućnosti izbora za subjekte od javnog interesa

Podaci pokazuju smanjenje broja revizora u EU-u koji obavljaju samostalnu djelatnost u odnosu na 2015., uključujući blago smanjenje broja ovlaštenih revizora koji su zaposleni u revizorskim društvima ili povezani s njima (kao partneri ili na drugi način)[3]. I broj registriranih revizorskih društava u EU-u smanjio se za 6 %. Udio revizorskih društava koja provode revizije subjekata od javnog interesa iznosi približno 4 % svih registriranih revizorskih društava, što predstavlja smanjenje od gotovo 2 postotna boda u odnosu na 2015.

Tablica 1.: Registrirani ovlašteni revizori i revizorska društva u EU-u (2015.–2018.)

	2015.	2018.	Promjena
Ovlašteni revizori	250 047	225 360	-10%
Ovlašteni revizori koji su zaposleni u revizorskim društvima ili s njim povezani	61 711	60 005	-3%
Revizorska društva	32 306	30 504	-6%
Revizorska društva koja obavljaju revizije subjekata od javnog interesa	1 742	1 127	-35%

Smanjenje broja registriranih ovlaštenih revizora i revizorskih društava podudara se sa smanjenjem broja subjekata od javnog interesa, koje se prije svega može pripisati manjem broju „nacionalnih subjekata od javnog interesa" nakon što je većina država članica revidirala svoju definiciju tog pojma.

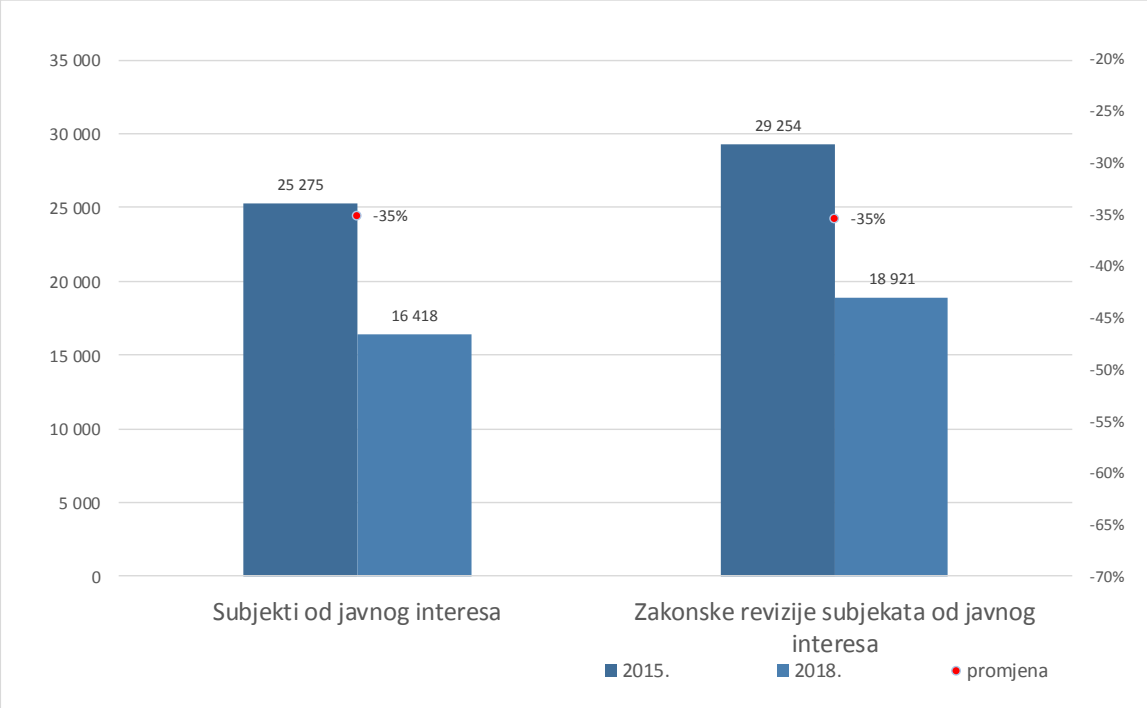
I broj zakonskih revizija subjekata od javnog interesa smanjio se u razdoblju 2015.–2018. za približno jednu trećinu[4] (grafikon 1.). Poduzeća uvrštena na burzu bila su s ukupnim udjelom 44 % u 2018. najveća skupina subjekata od javnog interesa u EU-u. Relativni ponderi kategorija subjekata od javnog interesa[5] razlikuju se po državama članicama, ali najznačajnija promjena bilo je smanjenje za 73 postotna boda kategorije „nacionalni subjekti od javnog interesa", koja je 2015. bila najveća, a u 2018. je obuhvaćala tek 19 % svih subjekata od javnog interesa.

Zajedničke revizije subjekata od javnog interesa čine tek 9 % svih zakonskih revizija subjekata od javnog interesa. Među deset država članica koje su izvijestile o

[3] Podaci se odnose na 26 država članica (nedostaju podaci za Austriju i Francusku (2015.)).
[4] Referentna godina je 2018. (podaci za EU-28).
[5] Podaci za 2015. temeljili su se na definiciji „subjekta od javnog interesa" prije reforme zakonodavstva o reviziji.

zajedničkim revizijama[6] najveći broj takvih revizija ponovno je imala Francuska (86 % od ukupnog broja u državama EU-28).

Grafikon 1.: Subjekti od javnog interesa i zakonske revizije subjekata od javnog interesa, EU-28 (2015.–2018.)

Procjenjuje se da se promet revizorskih društava koja su obavljala revizije subjekata od javnog interesa[7] u razdoblju 2015.–2018. povećao za 9 %[8], pri čemu najveći udio prihoda velikih revizorskih društava otpada na nerevizijske aktivnosti.

U 2018. promet revizorskih društava koja su obavljala revizije subjekata od javnog interesa u državama EU-27[9] iznosio je 34 milijarde EUR[10] . Podaci za 10 ključnih revizorskih društava (10KAP[11]) podupiru procjenu prometa za EU-28 od oko 40 milijardi

---

6 Austrija, Bugarska, Estonija, Grčka, Španjolska, Francuska, Malta, Rumunjska, Švedska i Ujedinjena Kraljevina. Većina je navela da su zajedničke revizije činile manje od 1 % ukupnih zakonskih revizija.

7 Pokazatelji prometa u prvom izvješću temeljili su se na prethodnom zakonodavstvu EU-a o reviziji. U ovom izvješću nacionalna tijela za nadzor revizije primjenjuju definiciju i zahtjeve iz članka 13. stavka 2. točke (k) Uredbe, koja je provedena 2016. Za potrebe ovog izvješća „prihod od zakonskih revizija subjekata od javnog interesa" (2018.) uspoređuje se s „naknadama iz zakonskih revizija subjekata od javnog interesa" (2015.).

8 Na temelju usporedivih podataka država članica. Podaci za 2015. odnose se na 25 država članica (nedostaju podaci za Bugarsku, Španjolsku i Francusku); podaci za 2018. odnose se na 27 država članica (nedostaju podaci za Francusku). Podaci nisu korigirani za inflaciju. Prosječna inflacija za EU-28 (HICP) iznosila je 0,1 % u 2015. i 1,9 % u 2018.; vidjeti Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/product?code=tec00118

9 Za Francusku nedostaju podaci za „prihode od nerevizorskih usluga" i „ukupni promet".

10 Podaci prikupljeni u nacionalnim valutama pretvoreni su u eure primjenom prosječnih godišnjih tečajnih stopa za 2018. Izvor Eurostat: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ert_bil_eur_a&lang=en

11 Na temelju popisa koji je utvrdio CEAOB: Baker Tilly, BDO, EY, Deloitte, Grant Thornton, KPMG, Mazars, Moore Stephens, Nexia i PwC.

EUR. Prihodi od zakonskih revizija[12] povećali su se za 6 %[13] na gotovo 12,7 milijardi EUR, od čega 25 % otpada na zakonske revizije subjekata od javnog interesa.

Podaci o prometu po državama članicama znatno se razlikuju, pri čemu su Njemačka i Ujedinjena Kraljevina i dalje dva najveća tržišta (65 % prometa revizorskih društava u EU-u)[14].

Oko dvije trećine prometa revizorskih društava u EU-u koja obavljaju revizije subjekata od javnog interesa (iskazano na razini društva ili na razini mreže) odnosilo se na prihode od nerevizorskih usluga (od dozvoljenih nerevizorskih usluga subjektima koji su predmet revizije i nerevizorskih usluga drugim subjektima[15]), što upućuje na diversifikaciju poslovanja i usmjerenost na područja izvan okvira tradicionalnih revizija.

Samo 9 % ukupnog prometa u EU-u odnosi se na prihode od zakonskih revizija subjekata od javnog interesa; 35 % otpada na sve zakonske revizije (grafikon 2.). Međutim, vidljive su razlike po državama članicama; u sedam država članica[16] manje od trećine prihoda ostvareno je zakonskim revizijama.

[12] Članak 13. stavak 2. točka (k) podtočke i. i ii. Uredbe. Podaci za 27 država članica (za Bugarsku nedostaju podaci za „prihode od zakonskih revizija").

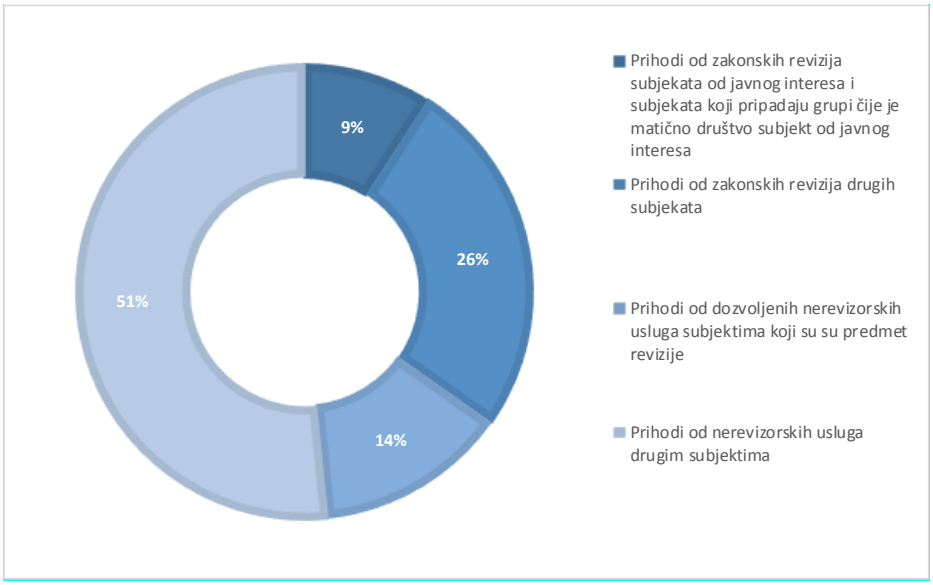
[13] Za države članice koje su dostavile podatke i 2015. i 2018.

[14] Podaci za 27 država članica (nedostaju podaci za Francusku).

[15] Članak 13. stavak 2. točka (k) podtočke iii. i iv. Uredbe.

[16] Cipar, Danska, Irska, Ujedinjena Kraljevina, Malta, Švedska i Luksemburg.

Grafikon 2.: Raščlamba prometa revizorskih društava u EU-u koja obavljaju revizije subjekata od javnog interesa prema vrsti prihoda[17] (2018.)

Četiri nacionalna tijela za nadzor revizije[18] iz Europske mreže za tržišno natjecanje izvijestila su da su u razdoblju 2015.–2018. provela sektorske istrage na revizorskom tržištu ili da su provele protumonopolske aktivnosti ili aktivnosti kontrole koncentracija u tom sektoru. Ujedinjena Kraljevina izvijestila je o studiji koju je provela o nacionalnom tržištu zakonske revizije[19].

2.2. Tržišna koncentracija

Države članice dostavile su tržišne podatke[20] o zakonskim revizijama subjekata od javnog interesa koje su proveli „velika četvorka" (PwC, Deloitte, KPMG i EY), po četiri najveća revizorska društva u svakoj državi („CR4") i 10KAP.

Kontinuirano visoka tržišna koncentracija u razdoblju 2015.–2018. Ukupno gledano, pripadnici „velike četvorke" i dalje su četiri najveća revizorska društva, ali vidljive su promjene u njihovim pojedinačnim udjelima[21]. Vidljivi su i znakovi veće koncentracije među 10 ključnih igrača na tržištu („10KAP") nego u prethodnom izvješću[22].

„Velika četvorka" drži oligopol[23] u 13 država članica (u odnosu na 11 u 2015.) i prosječni tržišni udio u EU-u od 70 % svih zakonskih revizija subjekata od javnog

17 Nedostaju podaci za Francusku, Belgiju, Španjolsku i Litvu.

18 Nacionalna tijela za nadzor revizije Italije, Rumunjske, Španjolske i Ujedinjene Kraljevine.

19 https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5d03667d40f0b609ad3158c3/audit_final_report_02.pdf

20 Podaci o prometu većine država članica odnose se na revizorska društva (kako su definirana u članku 2. stavku 3. Direktive 2006/43/EZ), a ne na revizorske mreže (kako su definirane u članku 2. stavku 7. te direktive). Prikazani su približni podaci zbog različitih referentnih razdoblja.

21 Vidjeti i studiju Europskog parlamenta, *EU statutory audit reform: impact on costs, concentration and competition* (Reforma zakonske revizije u EU-u: utjecaj na troškove, koncentraciju i tržišno natjecanje):

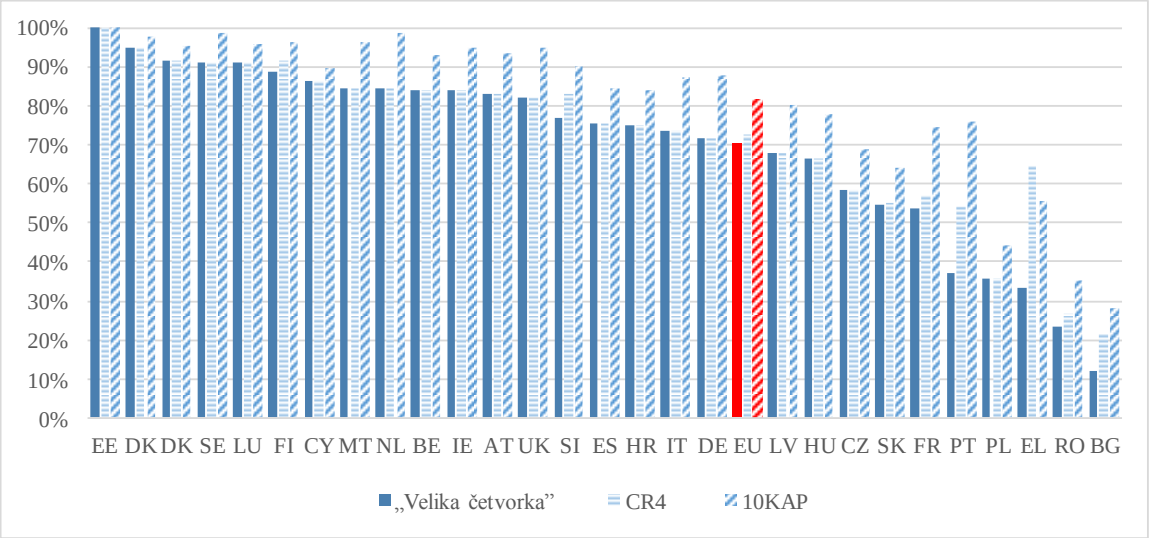
https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU(2019)631057

22 https://ec.europa.eu/info/publications/170907-statutory-audit-services-report_en

23 CR4 = 0 % znači savršeno tržišno natjecanje; 0 % < CR4 < 50 % obuhvaća raspon od savršenog tržišnog natjecanja do oligopola; 50 % < CR4 < 80 % znači oligopol; 80 % < CR4 < 100 % obuhvaća raspon od koncentriranog oligopola do monopola; CR4 = 100 % znači vrlo koncentrirani oligopol, pa čak i monopol (ako CR1 = 100 %).

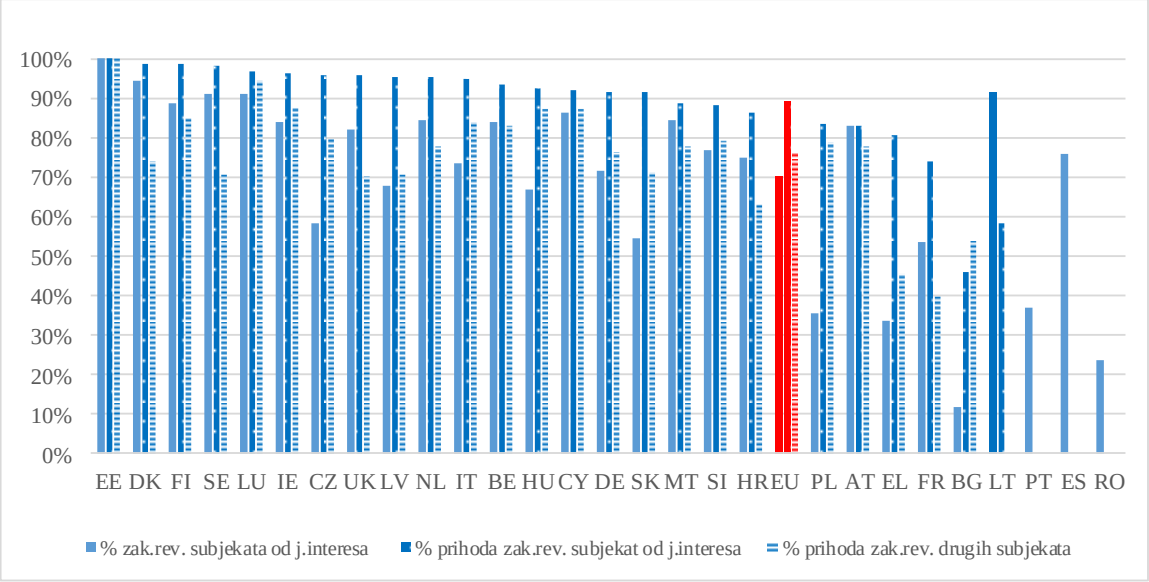
interesa. Samo u sedam država članica ne čini četiri najveća revizorska društva (grafikon 3.).

Grafikon 3.: Tržišni udio revizorskih društava prema broju zakonskih revizija subjekata od javnog interesa (2018.)

Velika četvorka još je i dominantnija kad je riječ o prihodu od zakonskih revizija subjekata od javnog interesa (grafikon 4.). Među državama članicama u kojima je ukupni tržišni udio društava „velike četvorke" bio manji od prosjeka EU-a, Francuska[24] je navela da su 60 % svih zakonskih revizija subjekata od javnog interesa bile zajedničke revizije.

Grafikon 4.: % zakonskih revizija subjekata od javnog interesa, % prihoda od zakonskih revizija subjekata od javnog interesa i % prihoda od revizija drugih subjekata, po državama članicama (2018.)[25]

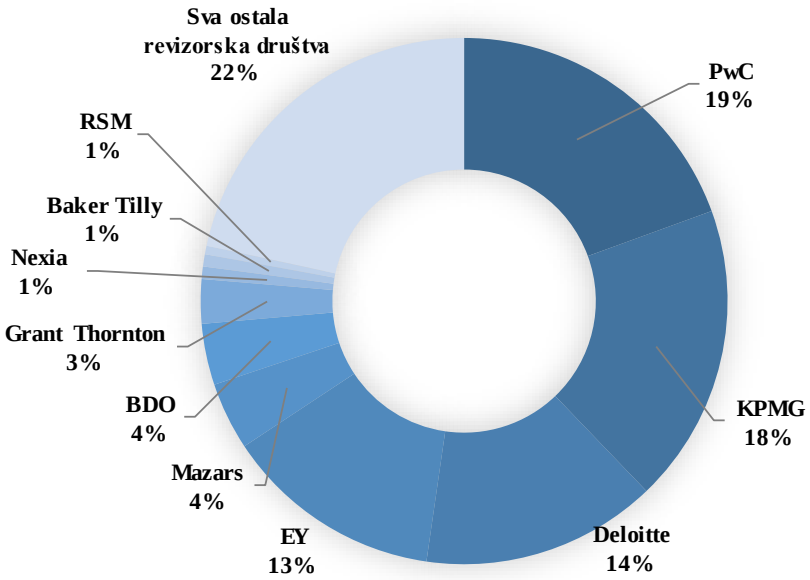
„Velika četvorka" i dalje je dominantna na tržištu zakonske revizije subjekata od javnog interesa

[24] Francuska je država članica s najvećim udjelom zajedničkih revizija (u odnosu na ukupni broj zakonskih revizija). Estonija je na drugom mjestu (33 %), a Bugarska treća (19 %). Ostale države članice navele su udio zajedničkih revizija od oko 1–3 %.

[25] Podaci o tržišnom udjelu „velike četvorke" nedostaju za Litvu, Španjolsku i Rumunjsku. Podaci za Portugal nisu obrađeni zbog tehničkih razloga i potrebno ih je ažurirati u sljedećem izvješću.

Ukupna razina koncentracije „velike četvorke” u EU-u[26] s obzirom na broj zakonskih revizija subjekata od javnog interesa smanjila se za oko 3 postotna boda, pri čemu je Deloitte zabilježio pad od gotovo 9 postotnih bodova. „Velika četvorka” imala je 66 % udjela u ukupnom tržištu zakonskih revizija subjekata od javnog interesa u 2018. (grafikon 5.). Njihov udio u ukupnom prometu revizorskih društava u EU-u[27] iznosio je oko 80 %.

Grafikon 5.: Tržišni udio deset ključnih tržišnih igrača (KAP10)[28] prema broju zakonskih revizija subjekata od javnog interesa (2018.)

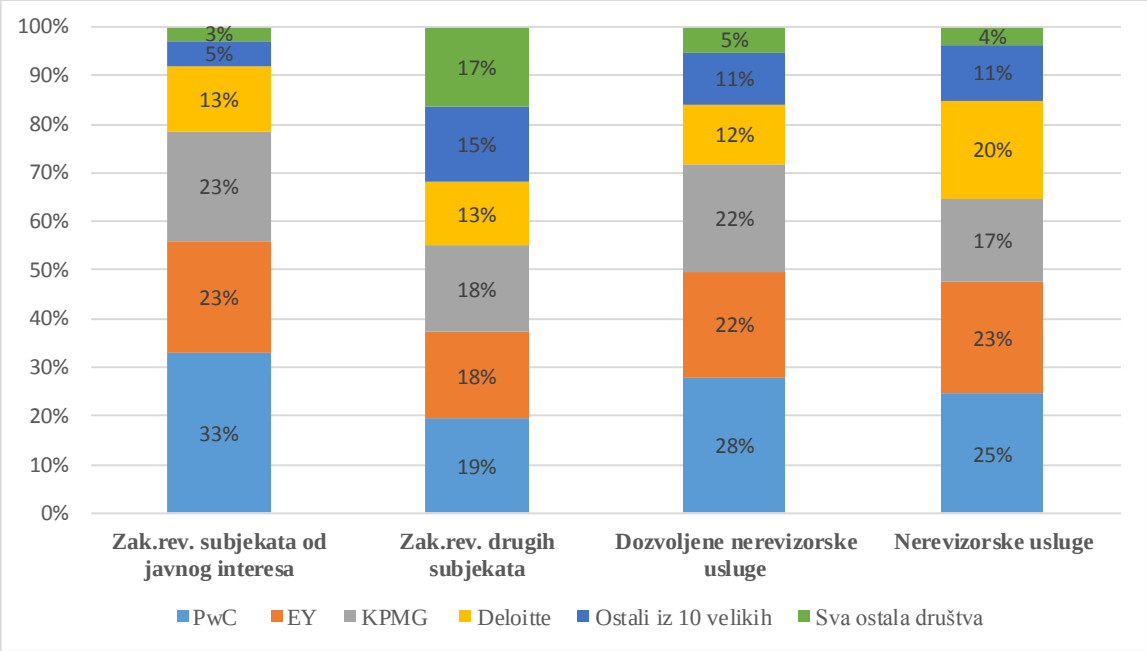

„Velika četvorka” ima vladajući položaj na tržištu zakonskih revizija subjekata od javnog interesa, s udjelom u ukupnim prihodima većim od 90 %.

Kada je riječ o zakonskim revizijama drugih subjekata, taj udio iznosi približno 70 %. Osim toga, imaju zbirni tržišni udio od oko 85 % u segmentima koji nisu povezani s revizijskim aktivnostima (dozvoljene nerevizorske usluge subjektima koji su predmet revizije i nerevizorske usluge drugim subjektima) (grafikon 6.).

Grafikon 6.: Tržišni udjeli revizorskih društava u EU-u koja obavljaju revizije subjekata od javnog interesa u svakom tržišnom segmentu, prihodi (2018.)

[26] Podaci za 25 država članica (nedostaju podaci za Španjolsku, Francusku i Rumunjsku).
[27] Kako je definirano u članku 13. stavku 2. točki (k) Uredbe.
[28] Na temelju ukupnih iznosa po državama članicama iz nacionalnih izvješća i analize podskupine za praćenje tržišta.

100%
90%
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
3%
5%
13%
23%
23%
33%
17%
15%
13%
18%
18%
19%
5%
11%
12%
22%
22%
28%
4%
11%
20%
17%
23%
25%
Zak.rev. subjekata od javnog interesa
Zak.rev. drugih subjekata
Dozvoljene nerevizorske usluge
Nerevizorske usluge
PwC
EY
KPMG
Deloitte
Ostali iz 10 velikih
Sva ostala društva

„Velika četvorka" odnosno njihova mreža[29] ostvaruju znatan udio (oko 70 %) prihoda od nerevizorskih usluga[30] klijentima koji su predmet revizije i drugim klijentima; stanje se razlikuje po državama članicama.

Struktura procijenjenih prihoda u EU-u pokazuje da „velika četvorka" ostvaruje približno 30 %[31] svojih prihoda od revizorskih usluga te da velik postotak (približno 60 %) otpada na nerevizijske aktivnosti, posebno nerevizorske usluge drugim subjektima.

2.3. Rizici koji proizlaze iz manjkavosti u kvaliteti

Najveći dio podataka o osiguravanju kvalitete u izvješćima nacionalnih tijela za nadzor revizije odnosio se na inspekcijske cikluse od jedne godine, koji su uglavnom provedeni u 2018., ali s različitim datumima početka i završetka. Sedam nacionalnih tijela za nadzor revizije dostavila su podatke koji se odnose na trogodišnje inspekcijske cikluse. Za potrebe ovog izvješća upotrebljava se definicija nalaza koju je utvrdio CEAOB, a koja se podudara s definicijom Međunarodnog foruma neovisnih regulatora u području revizije (IFIAR)[32]. Budući da se pri tumačenju kategorizacije podataka država članica o manjkavostima u kvaliteti potrebno osloniti na stručnu procjenu, teško je objediniti informacije i donijeti opće zaključke na razini EU-a.

Broj pregledanih revizijskih spisa za subjekte od javnog interesa smanjio se za 25 %, uz smanjenje broja zakonskih revizija subjekata od javnog interesa za 35 % (zbog promjena u definiciji „subjekta od javnog interesa" u državama članicama). Unatoč manjem broju inspekcija revizijskih angažmana u subjektima od javnog interesa, čini se da je u razdoblju 2015.–2018. veći naglasak stavljen na revizijske angažmane u tim subjektima u odnosu na ukupnu populaciju revizijskih inspekcija.

Odjeljak o kvalitativnoj procjeni u nastavku temelji se na podacima iz nacionalnih izvješća o praćenju tržišta i analizi CEAOB-a[33]. Obuhvaća dva glavna područja:

- manjkavosti, i
- ublažavanje i analiza sistemskih rizika.

Najčešći su problemi (kao i 2017.) manjkavosti u unutarnjim sustavima kontrole kvalitete revizorskih društava (npr. nedostatni revizijski dokazi i dokumentacija). Nadzorna tijela i dalje će biti usredotočena na ta pitanja.

Glavni zajednički nalazi u pogledu **unutarnjeg sustava kontrole kvalitete** odnose se na sljedeće:

---

[29] Neke države članice prijavile su prihode po revizorskom društvu, a druge na razini mreže.

[30] Neka nadležna tijela za nadzor revizije navode probleme pri mjerenju nerevizorskih usluga drugim subjektima jer je riječ o uslugama izvan revizorskog društva.

[31] Podaci za 24 države članice (podaci djelomično nedostaju za Belgiju, Francusku i Litvu). Podaci za Portugal nisu obrađeni zbog tehničkih razloga.

[32] Prema Međunarodnom forumu neovisnih regulatora u području revizije (IFIAR), nalazi inspekcije u pogledu revizija subjekata od javnog interesa nedostaci su u postupcima revizije koji upućuju na to da revizorsko društvo nije prikupilo primjerene dokaze da potkrijepi svoje mišljenje, ali ne znače nužno da su i financijski izvještaji značajno pogrešni.

[33] Analiza CEAOB-a temelji se na nalazima revizijskih inspekcija iz baze podataka podskupine CEAOB-a za inspekcije, o kojima su države članice izvijestile u razdoblju 2017./2018. Analiza je provedena kako bi utvrdile teme koje potiču dijalog između revizorskih društava / tijela za određivanje standarda i CEAOB-a te kako bi se inspektori upozorili na visokorizična područja. Naglasak je stavljen na učestalost nalaza u području međunarodnih revizijskih standarda, kontrole kvalitete i etike.

- etiku i neovisnost ovlaštenog revizora ili osoblja revizorskog društva[34],
- provjeru kontrole kvalitete angažmana[35],
- nedostatak praćenja ili neodgovarajuće praćenje visokorizičnih subjekata koji su predmet revizije, i
- nedostatak revizijskih dokaza i revizijske dokumentacije.

Kad je riječ o inspekcijama **spisa revizijskih angažmana kod subjekata od javnog interesa**, nacionalna tijela za nadzor revizije utvrdila su zajedničke nalaze u sljedećim glavnim područjima:

- procjena rizika[36],
- značajnost i uzorkovanje[37],
- provjera unutarnje kontrole[38],
- kvaliteta revizije i revizijski dokazi, i
- revizije grupe.

To je u skladu s pet međunarodnih revizijskih standarda („MRevS") koji su u analizi CEAOB-a utvrđeni kao predmet najvećeg broja nalaza (više od 60 % svih revizijskih nalaza 22 nacionalna tijela za nadzor revizije u bazi podataka CEAOB-a):

- odgovor revizora na procijenjene rizike (MRevS 330)[39],
- revizijski dokazi (MRevS 500)[40],
- revizijsko-računovodstvene procjene, uključujući računovodstvene procjene fer vrijednosti, i povezane objave (MRevS 540)[41],
- utvrđivanje i procjena rizika od značajnog pogrešnog prikazivanja na temelju razumijevanja subjekta i njegova okruženja (MRevS 315)[42], i

[34] Npr. neodgovarajuća procjena i odobrenje nerevizorske usluge i neodgovarajuća provjera neovisnosti osoblja.

[35] Npr. neusklađenost s glavnim pravnim zahtjevima, neodgovarajuća dokumentacija o provjeri, neučinkovita provjera kontrole kvalitete angažmana i neodgovarajući odabir osoblja koje provodi tu provjeru.

[36] Npr. nedovoljno razumijevanje subjekta koji je predmet revizije i njegova okruženja, nedovoljno razumijevanje postupka procjene i utvrđivanja rizika koji primjenjuje uprava.

[37] Npr. nedostaci u metodi koja se koristi za određivanje razine značajnosti, nedostatak odgovarajućeg obrazloženja za odabir veličine uzorka.

[38] Npr. neodgovarajuća dokumentacija o ključnim unutarnjim kontrolama, nedovoljna provjera informatičkog sustava i drugih unutarnjih kontrola.

[39] Npr. nisu formulirani i ne provode se odgovarajući revizijski postupci za ublažavanje rizika na razini tvrdnji, kao što su odgovarajuće priznavanje, mjerenje i prikazivanje transakcija, salda računa i podataka. Nalazi povezani s neprovođenjem dostatnih revizijskih postupaka za donošenje zaključka o djelotvornosti provjerenih kontrola i nedostatna provjera prihoda priznatih u financijskim izvještajima.

[40] Npr. informatički sustav i dalje je problematično područje jer revizori nisu na odgovarajući način provjerili informatičke sustave koje su subjekti koristili u pripremi financijskih informacija i nisu pribavili dostatne revizijske dokaze o točnosti i potpunosti informacija koje je izradio subjekt, a koje su upotrijebljene za potrebe revizije.

[41] Npr. nedovoljno temeljito preispitivanje modela vrednovanja uprave (uključujući ulazne podatke) i opravdanosti ključnih pretpostavki korištenih za izradu procjena; nisu prepoznate neodgovarajuće ili nepotpune informacije u financijskim izvještajima.

– posebna razmatranja – revizije financijskih izvještaja grupe, uključujući rad revizora komponente (MRevS 600)[43].

Većina nacionalnih tijela za nadzor revizije uspostavila je mjere ublažavanja i korektivne mjere u vezi s utvrđenim nalazima. Međutim, većina nadležnih tijela nije izvijestila o primjeni sankcija na temelju utvrđenog nalaza ni o sistemskom riziku. Općenito, nalazi i sankcije ne primjenjuju se na isto izvještajno razdoblje (za istragu i izricanje sankcija potrebno je određeno vrijeme).

Trećina država članica nije dostavila informacije o ponovljenim nalazima (isti nalazi utvrđenih u istim revizorskim društvima u prethodnim inspekcijskim ciklusima) ili su navele da ih nema.

Područja u kojima se najčešće navodi **ublažavanje i analiza rizika** bila su sljedeća:

- etika i neovisnost,
- procjena rizika i provjera kontrole kvalitete angažmana,
- analiza sustava unutarnje kontrole i provjere kontrole kvalitete angažmana, i
- mjerenja fer vrijednosti i postupci u vezi s prijevarama.

Među najčešćim mjerama ističu se planovi korektivnog djelovanja i analiza temeljnih uzroka. Sankcije nisu potrebne za sve nalaze, a 60 % nacionalnih tijela za nadzor revizije navelo je da nisu izrekla ni jednu sankciju. Neka nadzorna tijela dala su revizorskim društvima preporuke s rokovima za provedbu.

Razina i mjerenje **sistemskog rizika**[44] i dalje su neujednačeni. Većina nacionalnih tijela za nadzor revizije nije utvrdila sistemske rizike. Četiri nadležna tijela navela su sustavne nedostatke na nacionalnoj razini, ali su istaknula da ti nalazi, ukupno gledano, ne bi doveli do propasti revizorskog društva. U analizi CEAOB-a navodi se da su nacionalna tijela za nadzor revizije u kontaktu s revizorskim društvima i da s njima vode kritičke rasprave u regulatornim kolegijima i na sastancima u okviru plenarnih sjednica podskupine za inspekcije.

2.4. Rad revizorskih odbora

Dostupni podaci ne omogućuju ukupnu procjenu rada revizorskih odbora s obzirom na različite pristupe u praćenju revizorskih odbora u državama članicama i činjenicu da se većina informacija temelji na samoprocjeni revizorskih odbora. Međutim, nacionalna tijela za nadzor revizije ostvarila su napredak u prikupljanju informacija i uspostavi odnosa s tim odborima.

---

[42] Npr. revizorovo neadekvatno razumijevanje subjekta i njegova okruženja; propust revizora da na odgovarajući način utvrdi i procijeni značajne rizike.

[43] Npr. nepotpune upute dane revizoru komponente; izostanak komunikacije s revizorima komponente o planiranom ili obavljenom poslu; revizori komponente ne pružaju dovoljno detaljne podatke u izvješću revizoru grupe; revizor grupe nije ocijenio rad revizora grupe i nije uzeo u obzir nalaze revizora komponente.

[44] U članku 27. stavku 1. točki (a) Uredbe upućuje se na rizike koji proizlaze iz visoke koncentracije manjkavosti u kvaliteti ovlaštenog revizora ili revizorskog društva, uključujući sustavne manjkavosti u okviru revizorske mreže.

Člankom 39. Direktive o reviziji[45] zahtijeva se da društva osnivaju revizorske odbore (ima ih oko 6 400[46]), a člankom 27. stavkom 1. točkom (c) Uredbe zahtijeva se da nacionalna tijela za nadzor revizije prate rad revizorskih odbora. Revizorski odbori najčešće se osnivaju kao samostalni odbori ili kao odbor nadzornog/upravnog tijela i imaju ključnu ulogu u modelu korporativnog upravljanja, posebno u slučaju većih subjekata od javnog interesa. Oni surađuju s raznim akterima, unutar društva (npr. uprava, nadzorna/upravna tijela) i izvan društva (npr. vanjski revizori, dioničari i regulatorna tijela).

Nadzorna tijela pribavila su informacije o revizorskim odborima na različite načine. Na primjer, ciljani upitnik CEAOB-a[47] poslan je revizorskim odborima u državama članicama koji su bili odabrani u uzorak. Međutim, budući da se on temelji na samoprocjeni revizorskog odbora, postoje ograničenja u pogledu tumačenja podataka.

Revizorski odbori podliježu nadzoru nacionalnih tijela za nadzor revizije u 21 državi članici.

Zakonodavstvom EU-a nisu utvrđene nadzorne zadaće nacionalnih tijela za nadzor revizije u odnosu na revizorske odbore. Među državama članicama postoje velike razlike u pogledu tijela koje je nadležno za nadzor i suradnju s njima. Nacionalna tijela za nadzor revizije najčešće dijele nadležnost s nacionalnim tijelom za financijski nadzor.

Ona na različite načine surađuju s revizorskim odborima u svojoj nadležnosti. Većina to čini putem anketa/upitnika, dijaloga i radionica, internetskih seminara i konferencija.

Upitnik CEAOB-a[48] pokazao je da je potrebno više pratiti suradnju revizorskih odbora s vanjskim revizorima, organizaciju natječajnih postupaka, odobravanje pružanja dozvoljenih nerevizorskih usluga i evidentiranje plaćenih naknada.

Odgovori upućuju na usklađenost s glavnim zahtjevima u pogledu sastava revizorskih odbora i vještina[49], njihove neovisnosti i suradnje s upravnim/nadzornim tijelom te nadzora funkcije revizije.

Međutim, rezultati pokazuju da postupak odabira u revizijskim natječajima predstavlja izazov za revizorske odbore – odgovori na to pitanje upućuju na neusklađenost sa zakonodavstvom o reviziji ili na nedostatak razumijevanja u pogledu njegove primjene.

Postupak odabira revizora

---

[45] Direktiva 2006/43/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 17. svibnja 2006. o zakonskim revizijama godišnjih financijskih izvještaja i konsolidiranih financijskih izvještaja, kojom se mijenjaju direktive Vijeća 78/660/EEZ i 83/349/EEZ i stavlja izvan snage Direktiva Vijeća 84/253/EEZ (SL L 157, 9.6.2006., str. 87).

[46] Na temelju podataka za 19 država članica. Od preostalih država članica pet nema izravni nadzor, a četiri nisu dostavile podatke.

[47] Cilj upitnika bio je ocijeniti usklađenost sa zahtjevima zakonodavstva o reviziji i uspostaviti odnos između nacionalnih tijela za nadzor revizije i revizorskih odbora; 25 država članica (osim Estonije, Mađarske i Slovačke) uključilo je konsolidirane odgovore na upitnik u svoja nacionalna izvješća. Upitnik je primilo ukupno 2 770 revizorskih odbora u 26 država članica, a stopa odaziva bila je oko 60 %.

[48] Veličina uzorka koji su odabrala nacionalna tijela za nadzor revizije u odnosu na broj subjekata od zajedničkog interesa u svakoj državi članici znatno se razlikuje po državama članicama.

[49] Članak 39. stavak 6. točka (a) Direktive 2006/43/EZ.

Revizorski odbori odgovorni[50] su za postupak odabira ovlaštenih revizora. Oko 87 % revizorskih odbora tvrdi da to čini, a 75 % subjekata od javnog interesa koji su proveli natječajni postupak pozvalo je od dva do sedam revizorskih društava. Osim toga, 16 % njih poslalo je poziv na podnošenje ponude samo jednom revizorskom društvu iako je u članku 16. stavku 2. Uredbe propisano da se najmanje dva kandidata moraju pozvati na sudjelovanje u natječajnom postupku.

Nadalje, postoji korelacija između broja revizorskih društava pozvanih da sudjeluju u natječajnom postupku i broja koji su na kraju podnijeli ponudu. Oko 55 % revizorskih odbora navelo je da su uglavnom dva ili tri ovlaštena revizora (revizorska društva) dostavila ponudu nakon natječajnog postupka. Međutim, analiza odgovora pokazala je da 19 % odbora primi samo jednu vjerodostojnu ponudu.

Pola revizorskih odbora navelo je da je postupku odabira u okviru natječajnog postupka dopušteno sudjelovanje društvima koja su u prethodnoj kalendarskoj godini primila manje od 15 % svojih ukupnih naknada od subjekata od javnog interesa u predmetnoj državi članici. Ti revizorski odbori možda nisu u potpunosti shvatili članak 16. stavak 3. Uredbe ili ga ne primjenjuju.

[50] Članak 16. stavak 3. Uredbe.

Suradnja s vanjskim revizorom

Revizorski odbori odgovorni su za provjeru neovisnosti revizorskog društva i kvalitete revizije, uključujući odobravanje dozvoljenih nerevizorskih usluga, natječajnog postupka i odabira vanjskog revizora[51]. Oko pola ih je potvrdilo da je ovlašteni revizor (ili član njegove mreže) podnio ponudu za pružanje dozvoljenih nerevizorskih usluga[52]. 80 % odbora navelo je da nisu ispitivali zahtjeve za pružanje dozvoljenih nerevizorskih usluga u skladu s člankom 5. stavkom 4. Uredbe, a 4 % nije pratilo naknade plaćene ovlaštenom revizoru.

3. ZAKLJUČCI

U ovom se izvješću opisuju kretanja na tržištu pružanja usluga zakonske revizije subjektima od javnog interesa u razdoblju od 2015. do 2018. Na temelju toga mogu se donijeti neki preliminarni zaključci o učincima reforme zakonodavstva o reviziji i o područjima koja bi možda trebalo dodatno ocijeniti. U toj bi ocjeni trebalo uzeti u obzir nedavne skandale s istaknutim korporativnim subjektima diljem EU-a (npr. Carillion, Thomas Cook i Wirecard), koji mogu narušiti ugled revizorske struke i povjerenje ulagača.

Glavni su zaključci izvješća sljedeći:

1) ***Kontinuirano visoka tržišna koncentracija s obzirom na to da „velika četvorka" i dalje dominira tržištem zakonskih revizija subjekata od javnog interesa u većini država članica***

   Dominacija „velike četvorke" u većini država članica, u kombinaciji s velikim udjelom prihoda od nerevizijskih aktivnosti, mogla bi utjecati na njihovu neovisnost, razinu revizorskih naknada i kvalitetu revizije. Rizik dodatno povećavaju korektivne mjere za smanjenje mogućnosti sukoba interesa revizorskih društava u odnosu na subjekte od javnog interesa (npr. zahtjev rotacije, zabranjene nerevizorske usluge, gornja granica za dozvoljene nerevizorske usluge itd.), čime se još više smanjuje izbor ovlaštenih revizora ili revizorskih društava za subjekte od javnog interesa na tržištu.

   Komisija će stoga, u bliskoj suradnji s nacionalnim tijelima za nadzor revizije i CEAOB-om, posebno pomno pratiti utjecaj novih pravila na tržišno natjecanje u području revizije subjekata od javnog interesa. Osim toga, ocijenit će kako mogućnosti na temelju Uredbe utječu na nacionalna tržišta i ravnopravne uvjete na tržištu u EU-u.

   Nacionalna tijela za nadzor revizije potiču se da prikupe nedostajuće podatke (npr. o prihodima od nerevizorskih usluga itd.) kako bi se poboljšalo praćenje tržišnih kretanja i analiza koncentracije.

2) ***Procjena manjkavosti u kvaliteti i dalje je izazov***

   Pitanja kvalitete koja se najčešće javljaju na razini EU-a ostaju:

   - manjkavosti u unutarnjim sustavima kontrole kvalitete

[51] Članak 4. stavak 2. Uredbe; članak 39. stavak 6. Direktive 2006/43/EZ; (članak 6. stavak 2. točka (b) Uredbe.

[52] Članak 5. stavak 4. Uredbe.

- nedostatak praćenja ili neodgovarajuće praćenje visokorizičnih subjekata koji su predmet revizije, i
- nedostatak revizijskih dokaza i revizijske dokumentacije.

Kako bi se poboljšala kvaliteta procjena, možda bi bilo korisno povećati konvergenciju revizorske djelatnosti u EU-u u pogledu vrsta nadzornog djelovanja, korektivnih mjera i izrečenih sankcija.

U skladu s tim nalazima Komisija će evaluirati zakonodavstvo EU-a o reviziji i ocijeniti mogućnosti za povećanje usklađenosti među državama članicama u području osiguranja kvalitete te istražnih postupaka i sankcija. Ocijenit će ima li potrebe da se izvješća o inspekciji (uključujući opis obavljenog posla u okviru inspekcije) učine dostupnijima javnosti ili barem revizorskim odborima. To bi moglo podrazumijevati digitalizaciju ili označivanje izvješća kako bi se olakšao pristup.

Unaprijed definiranom kategorizacijom nalaza koja je upotrijebljena za pokazatelje osiguranja kvalitete u drugom izvješću poboljšana je procjena podataka koje su dostavila nacionalna tijela za nadzor revizije. Međutim, nacionalna tijela za nadzor revizije trebala bi uložiti dodatne napore:

- za osiguranje konvergencije u tumačenju nalaza i kategorija,
- za utvrđivanje učinkovitih pokazatelja kvalitete kako bi se poboljšalo mjerenje kvalitete revizije, i
- za poboljšanje evaluacije i tumačenja sistemskog rizika.

Izvješće potvrđuje ponavljanje istih problema, što upućuje na njihov strukturni karakter. Komisija će surađivati s CEAOB-om kako bi utvrdila mjere za poboljšanje stanja.

3) Različiti pristupi praćenju u EU-u nacionalnim tijelima za nadzor revizije otežavaju procjenu rada revizorskih odbora

Većina nadzornih tijela surađivala je s nadzornim odborima u okviru svoje nadležnosti. Nacionalna tijela za nadzor revizije bolje su se upoznala s radom revizorskih odbora, posebno na temelju upitnika CEAOB-a, koji se temeljio na samoprocjeni. Ipak, time je dobiven tek ograničen uvid u rad revizorskih odbora.

Komisija će procijeniti moguće načine da se nacionalnim tijelima za nadzor revizije olakša nadzor revizorskih odbora. Analizirat će i kako ojačati neovisnu ulogu revizorskih odbora u postupku odabira i nadzoru revizora. Komisija surađuje s CEAOB-om s ciljem poticanja dijaloga između revizorskih odbora i nacionalnih tijela za nadzor revizije, posebno putem seminara ili konferencija te će ocijeniti kako dodatno olakšati njihovu suradnju.

Kako bi se omogućila detaljnija procjena funkcioniranja i djelotvornosti revizorskih odbora, preporučuje se da nacionalna tijela za nadzor revizije stupe u kontakt s većim brojem revizorskih odbora na nacionalnoj razini i da se upoznaju s njihovim načinom rada i donošenja odluka.

Komisija će i dalje pomno pratiti događaje na tržištu. Neka nacionalna nadležna tijela pokreću studije i preglede nacionalnih tržišta revizije kako bi prikupila više informacija o mogućim slabostima tržišta. Budući da neki problemi utvrđeni u izvješću mogu biti relevantni za predmet Wirecard, Komisija će s CEAOB-om razgovarati o mogućim poukama koje treba izvući u odnosu na taj predmet.

Naposljetku, Komisija je pokrenula studiju za procjenu učinka zakonodavstva EU-a o reviziji na tržište zakonske revizije. Rezultati studije i ovog izvješća uključit će se u evaluaciju revizijskog okvira EU-a kako bi se preispitala njegova djelotvornost u poboljšanju transparentnosti, kvalitete revizije i tržišnog natjecanja na tržištu revizije, posebno u odnosu na subjekte od javnog interesa. Evaluacijom će se ispitati i učinci gospodarske krize uzrokovane pandemijom bolesti COVID-19 na sektor revizorskih usluga.